

Okul Yöneticilerinin Teknoloji Kaynaklı Strese İlişkin Görüşlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi

Nusret Kuday¹

Burhan Akpınar²

Özet

Bu araştırmanın amacı, okul yöneticilerinin görev sürecinde kullanmak durumunda oldukları, teknolojik bilgi gerektiren resmi yazışma ve bilgi sistemlerinden kaynaklı olarak yaşadıkları strese ilişkin görüşlerini çeşitli değişkenlere göre analiz etmektir. Betimsel tarama modelindeki araştırma, Mardin ve Şanlıurfa illerinde resmi ve özel okul yöneticileri üzerinde yürütülmüştür. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan anketle toplanmış ve betimsel istatistik teknikleri ile çözümlenmiştir. Araştırmada, okul yöneticilerinin, yönetim görevi sürecinde yaşadıkları stresi bu görevin doğasından ziyade, okuldaki olumsuz koşulları gösterdikleri belirlenmiştir. Çoğu okuldaki teknolojik donanım ile ilgili olan bu koşullar; elektrik kesintisi, fiziki altyapı, internet altyapısı ve donanımına dair sorunlar şeklinde sıralanmıştır. Bunları, yine sırayla okuldaki teknolojik araç-gerecin bakım-onarımı, okulda öğrencilerin cep telefonu kullanımı, e-müfredat ve akıllı tahtaların kullanımına ait sorunlar izlemektedir. Teknolojiyi eğitimin doğal bir paydaşı olarak gören yöneticilere göre, yönetilebilen düşük düzeyli stres faydalıdır. Ancak görev icabı maruz kalınan ve iyi yönetilmeyen stres, yapılan görevleri kısmen olumsuz etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul yöneticisi, Stres, Stres yönetimi, Teknolojik stres.

Type / Tür:

Research /Araştırma

Received / Geliş Tarihi:

22 Nisan 2021

Accepted / Kabul Tarihi:

11 Haziran 2021

Page numbers / Sayfa

no: 29-45

Suggested APA Citation /Önerilen APA Atıf Biçimi:

Kuday, N., & Akpınar, B. (2021). Okul yöneticilerinin teknoloji kaynaklı strese ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmesi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 3(1), 29-45.

¹Öğretmen, MEB, Mardin, Türkiye

²Prof.Dr., Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, Türkiye

Evaluation of School Administrators' Views on Technology-Based Stress According to Various Variables

Abstract

The aim of this research is to analyze the views of school administrators on the stress that they experience due to the official correspondence and information systems that require technological knowledge according to various variables. Using the descriptive survey model, the research was conducted with the participation of official and private school administrators in the provinces of Mardin and Şanlıurfa, Turkey. The data were collected using a questionnaire developed by the researchers and analyzed through descriptive statistical techniques. In the study, it was determined that school administrators attributed the stress they experienced during the administrative mission process to the unfavorable conditions in the school rather than the nature of the duty. These conditions, which are related to technological equipment in most schools, are listed as power cuts and deficiencies in physical infrastructure, internet infrastructure and hardware. These are followed by the problems related to maintenance and repair of technological equipment in the school, the use of mobile phones by students at school, e-curriculum and the use of smart boards, respectively. According to the school administrators, who consider technology as a natural stakeholder of education, manageable low-level stress is beneficial. However, work-related and poorly managed stress affects the tasks performed partially negatively.

Keywords: School administrator, Stress, Stress management, Technological stress.

Giriş

Stres; çoğu olumsuz anlamda olmak üzere günümüzde sıklıkla kullanılan psikolojik veya ruhsal gerilimi ifade eden bir kavramdır. Oldukça karmaşık ve kompleks olan bu kavramın birçok bağlam ve boyutu bulunmaktadır. Bu bağlamlar kişisel sorunlar, aile ve sağlık sorunları olabildiği gibi, çalışma ve sosyal yaşamla ilgili de olabilmektedir. Stres kavramı, genelde söz konusu bağlamlarla ilgili üstesinden gelinemeyen, zorlanılan durumları anlatmak için kullanılır. Bazı kaynaklarda insanlık tarihi ile eş tutulan stres sorunu, kavramsal anlamda 1956 yılında ilk kez Kanadalı endokrin uzmanı olan Hans Selye (Kaba, 2019, s. 64) tarafından kullanılmıştır. Günümüzde insanın olduğu her saha ve sektörde söz konusu olabilen stres, aynı zamanda önemli bir örgüt yönetimi konusu veya sorunudur.

Bu çalışmada eğitim örgütü (okul) yönetimi bağlamında ele alınan stres, geniş ve çok kişinin olduğu bir ortamda çalışan bireyleri olumlu veya olumsuz yönde etkileyen ve genel olarak sorun şeklinde algılanan etken (Sabuncuoğlu & Tüz, 2003) olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda stres, örgüt çalışanlarının ve örgüt yöneticilerinin sağlıklı çalışmalarına, mutluluk düzeylerine, örgütün verimliliğine yön veren en önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir. Birey gibi örgütlerin stres düzeyi de, doğrudan yöneticinin örgüt yönetimindeki başarısını etkileyen önemli bir olgudur. Okulda yönetim görevi bağlamında strese yol açan birçok faktörden söz edilebilir. Bunlardan birisi de hiç kuşkusuz çağımızın gereği olarak eğitimin paydaşı haline gelmiş olan teknolojidir. Bugün okul örgütünün işleyişi ile yönetiminde teknoloji ve özellikle de bilişim teknolojisinin kullanımına dair sorunlar önemli bir stres kaynağı durumundadır.

Teknoloji, hayatımızı daha rahat sürdürmemize imkân tanıyan araç-gereç ve donanımları tedarik eden bir mekanizma şeklinde ifade edilmektedir (İşman, 2003). Etimolojik anlamda teknoloji kavramı Latince “marangozluk veya yapı ustalığı, ustalık, sanat” sözlerinden türetilen “teknik” kelimesinden gelmektedir ve sözlük ifadesi olarak “teknik ile ilgili bilim” anlamında da kullanılmaktadır (Işık, 1981, s. 159). Alanyazında birçok tanımı yapılan teknoloji kavramını Çakmakçı (1999, s. 37), “Bir kültürün, bir düşüncenin, bilgi birikiminin ürüne yansması ve üretim sürecine uygulanmasıdır” şeklinde ifade etmektedir. Günümüzde çok hızlı bir şekilde gelişen ve değişen teknoloji, günlük yaşam gibi bu yaşama hazırlık süreci olan eğitim kurumlarının da doğal paydaşı haline gelmiştir. Teknolojinin eğitim kurumlarındaki baskın rolü daha çok kurumun işleyişini kolaylaştırmak ve kurumun amacı olan eğitim ve öğretim süreçlerindeki bilgi olgusunu organize etmeye yöneliktir (Şimşek, 1997, s. 9). O kadar ki, bugün gerek sınıfta ve gerekse sanal ortamda teknoloji artık eğitim-öğretim sürecinin tasarımı, düzenlenmesi, uygulanması ve uygulama sürecinin yönetimi için olmazsa olmaz bir gerekliliktir.

Teknoloji, eğitim ve öğretim kurumları ile süreçlerine sağladığı önemli desteğin yanında, beraberinde bilgisizlik ve bilinçsiz kullanımdan kaynaklı ciddi sorunlar da getirmektedir. Okuldaki tüm paydaşları ilgilendiren bu sorunların önemli bir yansması da, okul yöneticilerindeki stres şeklindedir. Teknoloji kaynaklı stres olarak tanımlanabilecek olan *teknostres*; teknoloji kullanımının getirdiği sorunların yol açtığı duygusal ve ruhsal gerginlik olarak açıklanabilir. Brod (1984) tarafından ifade edilen bu kavram, gelişen teknolojiye ayak uyduramamaktan ortaya çıkan uyum sıkıntısının yol açtığı stres olarak tanımlanabilir. Özetle *teknostres*, “değişime direnç” olarak ifade edilebilir (Clark & Kalin, 1996; Champion, 1988).

Okul bağlamında teknoloji kullanımına dair sorunlar; okuldaki teknolojik donanım ve altyapı sorunları ile bu teknolojiler hakkında yeterince bilgi sahibi olmamak şeklinde özetlenebilir. Bunlara, teknolojinin getirdiği yük, kullanımda yaşanan güçlükler, teknolojinin özel hayata etkileri ile teknolojinin hızlı ilerleyişinin yol açtığı sorunlar ve değişime adapte olamamak (Tarafdar, Tu, Ragu-Nathan & Ragu-Nathan, 2011) eklenebilir. Sebebi ne olursa olsun teknolojinin yol açtığı stres oldukça yaygın bir eğitim sorunudur. Bu sorunun birçok boyutu olmakla birlikte, bu çalışmada daha çok yöneticilerin görevlerini icra ederken yaşadığı *teknostres* üzerinde durulmuştur.

Eğitimde oldukça önemli bir fonksiyon olan yönetim, doğası gereği oldukça stresli bir işdir. Bunun başlıca sebebi okulun, alınan eğitim, yapılan görev ve amaçlar bakımından oldukça farklı kişilerden oluşan bir örgüt olmasıdır. Okul yöneticisi, bu farklılıklara rağmen örgütün amaçlarına ulaşmak için okuldaki gerek eğitim ve öğretim ve gerekse bunu sağlayan yönetime dair tüm işleyişleri etkili ve verimli bir şekilde planlayıp, uygulamak durumundadır. Okul yöneticilerinin bütün bunları yaparken “yoğun stres yaşamakta oldukları” (Özgan vd., 2013; Cemaloğlu, 2007) belirtilmektedir. Bunlara, günümüz okullarındaki eğitim ve öğretim ile yönetim süreçlerinin işleyişinde yoğun biçimde teknoloji kullanılmasının yol açtığı sıkıntılar eklenmiştir. Burada yöneticiden beklenen, teknolojik

gelişmelere ayak uydurma ve teknolojiyi okul yönetimine uyarlamasıdır. Yöneticiler bu beklentileri tam olarak yerine getiremediğinde ciddi strese maruz kalabilmektedir. Okul yönetiminde teknoloji kullanımı sorunu, özellikle belirli bir yaş grubu ile belirli sosyal branşlardaki yöneticiler için daha da artabilmektedir. Bu gruptaki yöneticiler için bilişim teknolojisindeki hızlı değişim söz konusu sorunları katmerleştirebilmektedir. Bu stresin yol açtığı sorunların faturası ise genelde okulun etkililik ve verimliliğinde düşme ve kaynak israfı şeklinde olmaktadır (Turan, 2002). Bu noktada okul yöneticisinin, bir taraftan teknolojiden olabildiğince yararlanmanın yollarını ararken, diğer taraftan teknolojinin yol açtığı stresi iyi yönetebilmesi gerekir. Ancak bunun için öncelikle yönetimde teknoloji kullanımı ile stres ilişkisinin farkında olması ve bu stresin kaynaklarını bilmesi gerekir. Bu gereklilik için ise amacı, okul yöneticilerinin yönetim görevi sürecinde teknoloji kaynaklı olarak yaşadıkları strese ilişkin görüşleri belirlemek ve bu görüşleri çeşitli değişkenlere göre analiz etmek olan bu araştırma önemlidir. Bu araştırmanın önemini ortaya koymak için;

*Okul yöneticilerinin yönetim görevi sürecinde teknoloji kaynaklı olarak yaşadıkları strese yönelik görüşleri nelerdir?

*Okul yöneticilerinin yönetim görevi sürecinde teknoloji kaynaklı olarak yaşadıkları strese yönelik görüşleri; cinsiyet, yöneticilik türü, yöneticilik kıdemi, görev yapılan okul türü, branşı ve eğitim düzeyine göre değişmekte midir? Sorularına cevap aranmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli, Evren ve Örneklem

Nicel karakterdeki bu araştırma betimsel tarama modelinde yürütülmüştür. Tarama modeli; geçmişte olan veya günümüzde de devam eden bir olayı, gün yüzüne çıkaran (Karasar, 2010) bir model olup, incelenen olgular var olan durumyla betimlenmeye çalışılmaktadır (Büyüköztürk, 2011). Araştırmanın evreni, 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı Şanlıurfa ve Mardin illerindeki resmi ve özel ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan, 1347 okul müdürü ve 2489 müdür yardımcısından oluşan toplam 3836 okul yöneticisini (www.meb.gov.tr. mebbis) kapsamaktadır. Örneklem ise, evrende yer alan toplam 3836 okul yöneticisini temsil niteliğine sahip, amaçlı örnekleme yoluyla ulaşılan toplam 355 okul yöneticiden oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme kısaca, araştırma amacına en iyi hizmet edeceği düşünülen, en uygun birimlerin dikkate alınması (Baştürk & Taştepe, 2013, s. 144) şeklinde tanımlanabilir. Bilimsel bir araştırmada 4000 kişilik evren büyüklüğü için .05 sapma oranına göre 355 kişilik örneklemin yeterli olduğu (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s. 96) belirtilmektedir. Buna göre, araştırmaya gönüllü olarak katılan 205'i okul müdürü, 150'si okul müdür yardımcısı olmak üzere toplam 355 okul yöneticisinin oluşturduğu örneklemin yeterli olduğu söylenebilir.

Araştırma örneklemini teşkil eden katılımcıların dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1*Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı*

Değişkenler		f	%
Yöneticilik Görevi	Müdür	205	57.7
	Müdür Yrd.	150	42.3
Cinsiyeti	Kadın	59	16.6
	Erkek	296	83.4
Eğitim Durumu	Lisans	320	90.1
	Lisans üstü	35	9.9
Kıdem Yılı	1-5 Yıl	183	51.5
	6-10 Yıl	84	23.7
	11-15 Yıl	47	13.2
	16- 20 Yıl	25	7.0
	21 ve üstü	16	4.5
Okul Türü	İlkokul	178	50.1
	Ortaokul	106	29.9
	Lise	71	20.0
Toplam		355	100

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler araştırmacı tarafından geliştirilen Okul Yönetiminde Teknoloji Kaynaklı Stres (OYTKS) anketi ile toplanmıştır. Metodolojiye uygun olarak geliştirilen anket; Kişisel Bilgiler ile Teknoloji Kaynaklı Stres olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Teknoloji kaynaklı stres ile ilgili toplam 40 madde, “3-Evet”, “2-Kısmen” ve “1-Hayır” şeklinde derecelendirilmiştir. Bu anketle toplanan veriler, SPSS paket programı aracılığıyla betimsel istatistiksel teknikler (yüzde ve frekans tekniği ve Ki-Kare- X^2) ile çözümlenmiştir. Çözümlemede anlamlılık $p=0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Yönetim Görevi ve Stres İlişkisine Yönelik Görüşler

Yönetim görevi, doğası gereği oldukça stresli bir işdir. Üstelik bu görev, en stresli ekolojiler arasında kabul edilen okul yönetimine (Yıldırım & Buluç, 2004) yönelik icra edildiğinde stres adeta katmerleşmektedir. Araştırmada buna yönelik katılımcı görüşleri Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2*Katılımcıların Yönetim Görevi Kaynaklı Strese Yönelik Görüşleri*

Madde No		Evet		Kısmen		Hayır	
		f	%	f	%	f	%
1	Okul yöneticiliği görevi sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	143	40.3	172	48.5	40	11.3
2	Sizce, okul yöneticiliği doğası gereği stresli bir görev midir?	145	40.8	165	46.5	45	12.7
3	Sizce, okul yöneticiliği stresi doğası gereği değil de, mevcut koşullardan mı kaynaklanmaktadır?	185	52.1	137	38.6	33	9.3
5	Sizce, okul yönetiminde stres zararlı bir olgu mudur?	248	69.9	86	24.2	21	5.9
6	Sizce, yönetilebilen düşük düzeyli stres, faydalı (motive edici) midir?	185	52.1	137	38.6	33	9.3
7	Sebebi ne olursa olsun, yaşadığımız yöneticilik stresi görevinizi olumsuz etkilemekte midir?	81	22.8	164	46.2	110	31.0

Tablo 2'e göre, katılımcı okul yöneticilerinin %40,3'ü yöneticiliğin kendilerini strese maruz bıraktığı; %48,5'i de bu görevin kendilerini kısmen strese maruz bıraktığı görüşündedirler. Yöneticilerin %40,8'ine göre bu stresin kaynağı, yöneticilik görevidir. Ancak yöneticilerin yarısından fazlası (%52,1), söz konusu stresin mevcut koşullardan kaynaklandığı görüşündedirler. Buna göre, araştırmaya katılan yöneticiler, okul yöneticiliği görevinin yöneticileri kısmen strese maruz bıraktığı, bu stresin kısmen yöneticiliğin doğası gereği olduğu görüşünde iken; bunların yaklaşık yarısı ise söz konusu stresin mevcut koşullardan kaynaklandığı görüşündedirler. Konu ile ilgili çalışmalar (Ok, 2006; Pehlivan, 2002; Güney, 2001; Ünal, 1999), araştırmının bu bulgusunu destekler niteliktedir. Bu konuda Cüceloğlu'na (2004) göre yönetim görevinde stres, daha çok iletişimle ilgili bir sorundur.

Katılımcı görüşleri arasında kıdem ve mezuniyet durumu değişkenlerine göre anlamlı fark bulunmazken; cinsiyete göre 3. maddeye yönelik görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($X^2_{(sd=2)} = 6.766; p = 0.034$). Buna göre, kadın yöneticiler, yöneticilikte yaşanan stresin yöneticilikten ziyade çalışılan mevcut koşullardan kaynaklandığı görüşünü erkek yöneticilerden daha fazla benimsemektedirler. Nitekim literatürde (Yıldırım, 2011) çalışma yaşamındaki olumsuz koşulların başlıca stres kaynağı olduğu belirtilmektedir.

Yönetim görevi değişkenine göre 7. maddeye yönelik katılımcı görüşleri arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($X^2_{(sd=2)} = 6.668; p = 0.036$). Buna göre, okul müdürleri, stresin görevi olumsuz etkilediği görüşünü müdür yardımcılarının daha fazla benimsemişlerdir. Bunun olası bir nedeni, okul müdürlerinin yönetim görevinde sorumluluklarının daha yüksek olması ve uygulamada yönetim görevinde müdür yardımcılarının daha geri planda görülmesi (Köse, 2018) olabilir.

Görev yapılan okul türü değişkenine göre 1. maddeye yönelik görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($X^2_{(sd=4)} = 12.763; p = 0.012$). Bu farklılık, görev yapılan okulun

türüne göre en fazla lise yöneticilerinin strese maruz kaldığını; bunu sırasıyla ortaokul ve ilkokul yöneticileri takip etmektedir. Liselerde görev yapan yöneticiler, diğerlerine nazaran daha yoğun iş yükü altında çalıştıkları için yaşadıkları stres seviyesi de buna paralel olarak daha fazladır, denilebilir. Nitekim ilgili araştırmalar (Uluruh, 2008) da bu olasılığı desteklemektedir. Bunda lise öğrencilerinin ergenlik çağında olmalarının (Avcı, 2006) da payı aranabilir.

Okul Yönetiminde Teknoloji Kaynaklı Stres

Yönetim görevinin doğası gereği olan stres, buna yol açan kaynaklar bilindiğinde daha iyi yönetilebilir. Araştırmada buna dair katılımcı görüşleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Katılımcıların Teknoloji Kaynaklı Strese Yönelik Görüşleri

Madde No		Evet		Kısmen		Hayır	
		f	%	f	%	f	%
4	Sizce, okul yöneticisini strese sokan koşullardan birisi de teknoloji midir?	66	18.6	122	34.4	167	47.0
8	Yönetici olarak okulun işleyişiyle ilgili teknolojik yeterliliğe sahip misiniz?	238	67.0	91	25.6	26	7.3
9	Genel olarak teknolojiye bağlı değişimler yönetici olarak sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	44	12.4	136	38.3	175	49.3
11	Bakanlığın e-okul uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	11	3.1	40	11.3	304	85.6
12	Bakanlığın Doküman Yönetim Sistemi (DYS) uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	49	13.8	82	23.1	224	63.1
13	Bakanlığın Bilişim Sistemleri (MEBBİS) sizde strese yol açmakta mıdır?	11	3.1	46	13.0	298	83.9
14	Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi (TEFBİS) uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	66	18.6	131	36.9	158	44.5
15	Kamu Harcama ve Muhasebat Bilişim Sistemi (KBS) uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	46	13.0	94	26.5	215	60.6
16	Muhasebe Yönetim Sistemi (MYS) sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	61	17.2	115	32.4	179	50.4
17	Bakanlığın e-Müfredat uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	129	36.3	111	31.3	115	32.4
18	Bakanlığın e-Kurs uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	35	9.9	80	22.5	240	67.6
19	Bakanlığın e-Sınav uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	26	7.3	61	17.2	268	75.5
20	Bakanlığın e-Posta uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	42	11.8	75	21.1	238	67.0
21	Bakanlığın Okul Web Sayfası Yönetimi uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	31	8.7	98	27.6	226	63.7
22	Bakanlığın Dinamik Eğitim (DYNED) uygulaması sizi strese maruz bırakmakta mıdır?	92	25.9	122	34.4	141	39.7
25	Okulda öğrencilerin cep telefonu kullanımı sizde strese yol açmakta mıdır?	143	40.3	109	30.7	103	29.0
26	Okulda öğretmenlerin cep telefonu kullanımı sizde strese yol açmakta mıdır?	60	16.9	117	33.0	178	50.1
28	Okulunuzdaki teknolojik araç-gerecin bakım-onarımı sizde strese yol açmakta mıdır?	147	41.4	108	30.4	100	28.2
30	Okulunuzda akıllı tahtaların kullanımına ait sorunlar sizde strese yol açmakta mıdır?	103	29.0	91	25.6	161	45.4
35	Okulunuzdaki internet altyapısı ve donanımına ait sorunlar sizde strese yol açmakta mıdır?	186	52.4	102	28.7	67	18.9
36	Okulunuzda teknolojiye yönelik fiziki altyapı sorunları sizde strese yol açmakta mıdır?	195	54.9	105	29.6	55	15.5
37	Okulunuzda teknolojiyi işletmek için gerekli elektrik sorunları sizde strese yol açmakta mıdır?	199	56.1	102	28.7	54	15.2

Tablo 3 incelendiğinde, okul yöneticilerini yönetim görevi sürecinde en fazla strese maruz bırakan neden, okuldaki elektrik sorunlarıdır (%56,1). Bunu sırasıyla; fiziki altyapı sorunları (%54,9) ve internet altyapısı ve donanımına ait sorunlar (%52,4) izlemektedir. Bu bulgular okul yöneticilerini teknoloji bağlamında en fazla strese maruz bırakan nedenin elektrik sorunları ile altyapı problemleri olduğunu göstermektedir. Bundan başka yine, fiziki altyapı sorunları ile internet donanımına ait sorunların da okul yöneticilerini yönetim görevi sürecinde teknoloji kaynaklı olarak strese maruz bırakan başat nedenler olduğu söylenebilir. Aynı konuda çalışma yapan Akbaba ve Turhan (2016) da Van ilinde yaptıkları araştırmada, elektrik kesintisi ile internet bağlantı sorunları yaşandığını belirlemişlerdir. Yine Kalkan ve Kocabatmaz'ın (2014) Konya il merkezinde yaptıkları araştırmada da etkileşimli tahta donanımını internet bağlantısı ve elektrik kesintileri sorunları yaşandığını saptamışlardır. Buradan hareketle, ülkenin birçok yerinde yaşanmayan elektrik kesintisi gibi altyapı sorunlarının araştırmanın yürütüldüğü bölge ile ülkenin başka coğrafyalarında da sorun olabildiği anlaşılmaktadır. Nitekim İbil'in (2012) de, konuyla ilgili e-okul araştırmasında altyapı sorunlarından söz etmiş olması, bahse konu problemlerin yaygın olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerini görevleri sırasında strese maruz bırakan diğer nedenler sırayla; okuldaki teknolojik araç-gerecin bakım-onarımı (%41,4), okulda öğrencilerin cep telefonu kullanımını (%40,3), e-müfredat (%36,3) ve akıllı tahtaların kullanımına ait sorunlar (%29,0) şeklindedir. Öz'ün (2015), Tekirdağ ilinde ortaöğretim okullarında yaptıkları araştırmada, yöneticiler, okullardaki teknik personelin yetersizliği ile teknik altyapının hazır olmaması sorunlarının yaşandığı belirtmişlerdir. Benzer şekilde Aktaş, vd. (2014) de, 16 farklı ilde görev yapan öğretmen görüşlerine dayalı araştırmalarında, FATİH projesinin uygulanması sürecindeki teknik sorunların yaşandığını belirlemişlerdir. Okul yöneticilerini strese maruz bırakan diğer bir sebep olan cep telefonu konusunda, Demirtaş & Çınar (2004), ilköğretim okullarında öğrencilerin cep telefonu kullanmalarının sorun olarak görüldüğü belirlenmiştir. E-müfredat konusunun ise yönetici ve uygulayıcılara "karmaşık ve zor" geldiği (Çalışkan vd., 2019) ifade edilmektedir. Dolayısıyla hem yeni ve hem de teknoloji tabanlı bu uygulamanın yönetici ve uygulayıcıları strese maruz bırakması beklenebilir.

Araştırmaya katılan yöneticilerin, sanal ve dijital teknolojilerin okul yönetim sürecine yansıyan öğelerinden; e-okul, Bakanlığın Bilişim Sistemleri (MEBBİS) okul web sayfası, Dinamik Eğitim (DYNED) uygulaması, e-sınav uygulaması ve e-bütçe uygulamalarından strese maruz kalmadıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgu, katılımcı okul yöneticilerinin, yönetim sürecinde sanal ve dijital teknolojilerden ziyade, bu teknolojilerin etkili ve verimli kullanımını sağlayacak altyapı, personel vb. sorularda sıkıntı yaşadıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu durum okulların Bilgi Çağı eğitim paradigmasına uyumu bakımından oldukça önemlidir. Kaldı ki söz konusu sanal ve dijital teknolojileri kullanabilme, "teknolojik liderlik" ismiyle yönetici vasfı (Bostancı, 2010) kabul edilmektedir. Konuyla ilgili olarak Akbaba'ya (2002) göre, okul yöneticileri, teknolojik liderlik rollerini ancak teknolojiyi

bilerek, benimseyerek ve teknolojiyi kullanarak elde edebilirler. Nitekim sanal ve dijital teknolojilerle ilgili internet, e-posta, e-okul, mebbis gibi konularda okul yöneticilerinin eğitim aldıkları belirtilmektedir (Görgülü vd., 2013). Okul yöneticilerinin, yönetim işleyişi ve öğretim süreciyle ilgili olarak sanal ve dijital teknolojilerden dolayı strese maruz kalmamaları, onların bu teknolojiyi benimsedikleri ve kullanabildikleri şeklinde de yorumlanabilir. Bu durum TES'in sanal ve dijital teknoloji tabanlı Bilgi Çağı paradigmasına uyumunu bakımından önemlidir.

Tablo 3'te yer alan yönetici görüşleri arasında kıdem ve eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık görülmezken; cinsiyet değişkenine göre 11. ($X^2_{(sd=2)} = 8.645; p = 0.013$) ve 35. ($X^2_{(sd=2)} = 14.875; p = 0.001$) maddelere yönelik okul yöneticilerinin görüşleri arasında anlamlı fark görülmüştür. Buna göre, gerek e-okul uygulaması ve gerekse okuldaki internet altyapısı ve donanımına ait sorunların erkek yöneticileri, kadınlardan daha fazla strese maruz bıraktığı söylenebilir. Bu durum olasılıkla şu nedenlere bağlı olabilir: Erkek yöneticilerin bilişime ve yönetime ilişkin farklı algıları, kadın yöneticilerin, okul yöneticiliğindeki iş ve işleyişleri yönetmeye dair tutumları, bilişime yönelik merak duygusunun cinsiyete göre değişebilmesi (Kurtbaş & Kurtbaş, 2011). Diğer olası bir neden de kadın okul yöneticilerinin erkek okul yöneticilerine göre daha yüksek teknolojik liderliğe sahip olması (Banoğlu, 2011) ve bu konuda kadın yöneticilerin teknolojiye uyum sağlamak konusunda erkek yöneticilere göre daha başarılı olması (Colwill & Townsend, 1999) olabilir.

Okul yöneticilerinin yöneticilik türü değişkenine göre 15. ($X^2_{(sd=2)} = 9.688; p = 0.008$) ve 22. ($X^2_{(sd=2)} = 10.690; p = 0.05$) maddelere yönelik anlamlı fark vardır. Buna göre, "Kamu Harcama ve Muhasebat Bilişim Sistemi (KBS) ile "Bakanlığın Dinamik Eğitim (DYNED) uygulaması, müdürleri, müdür yardımcılara göre daha fazla strese maruz bırakmaktadır. Bunun olası bir nedeni, okuldaki KBS ve DYNED sistemlerinin işleniş ve kontrolünün-genel olarak- okul müdürleri tarafından takip edilmesi, ayrıca bu konudaki sorumluluğun okul müdüründe olması olabilir. Nitekim okul müdürlüğü, okulla ilgili her konuda birinci derece sorumlu olup, sürekli rapor verir tarzda üstleriyle etkileşim halinde olmasını gerektiren bir konumda olup (Gonzalez, 1997), idari ve eğitim-öğretimle ilgili işlerden öncelikli sorumludur (Edward, 2000; Lashway, 2003; Turan, 2007).

Branşa göre araştırmaya katılan yöneticilerin görüşleri arasında 25. ($X^2_{(sd=6)} = 23.443; p = 0.001$) maddeye yönelik anlamlı farklılık belirlenmiştir. Buna göre, okulda öğrencilerin cep telefonu kullanımı en çok sınıf öğretmenliği branşındaki yöneticileri strese maruz bırakmaktadır. Bunun bir nedeni olarak, sınıf öğretmenliği branşındaki yöneticilerin, öğrencilerin bu çağda cep telefonu kullanmalarını uygun bulmamaları ile ilgili olabilir. Nitekim ilgili TUIK (2013) verileri, cep telefonu kullanımının giderek eken yaşlara doğru kaydığını doğrulamaktadır.

Teknoloji Kaynaklı Stresle Mücadele

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin yönetim görevi sürecinde teknoloji kaynaklı

olarak yaşadıkları stresle mücadeleyle yönelik görüşlerinin dağılımı Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4

Katılımcıların Teknoloji Kaynaklı Stresle Mücadeleye Yönelik Görüşleri

Madde No		Evet		Kısmen		Hayır	
		f	%	f	%	f	%
34	Çağımızda teknolojinin eğitim kültürümüzün bir parçası olduğunu düşünüyor musunuz?	311	87.6	29	8.2	15	4.2
38	Okul yönetiminde teknoloji kaynaklı stresle baş etmede kendinizi yeterli görmekte misiniz?	181	51.0	144	40.6	30	8.5
39	Teknoloji kaynaklı stresle baş etmede teknik desteğe ihtiyaç duyuyor musunuz?	96	27.0	164	46.2	95	26.8
40	Teknoloji kaynaklı stresle baş etmede eğitime ihtiyaç duyuyor musunuz?	106	29.9	144	40.6	105	29.6

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan yöneticilerin çok büyük çoğunluğu (%87.6) teknolojinin eğitim kültürümüzün bir parçası olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Bu bulgu, okul yöneticilerinin oldukça zor bir iş kolu kabul edilen eğitim sektöründe (Özan vd., 2013; Cemaloğlu, 2007) stres olgusunun farkında oldukları ve bunu kabullendikleri biçiminde yorumlanabilir. Bu kabulleniş, okul yöneticilerinin stresle mücadele etmelerinde önemlidir. Nitekim okul yöneticilerinin yaklaşık yarısı (%51), kendisini teknoloji kaynaklı stresle baş etmede yeterli bulmaktadır. Konuyla ilgili olarak araştırmaya katılan okul yöneticilerinin stresle baş etmede teknik desteğe (%46.2) ve eğitime (%40.6) kısmen ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Okul yöneticilerinin stresle baş etmede teknik desteğe (%26.8) ve eğitime (%29.6) şeklindeki “evet” oranları da dikkate alındığında, bu bulgular, katılımcı okul yöneticilerinin, günümüzün bir gerçeği olan okul yönetiminde teknoloji konusunda eğitime ihtiyaç duydukları biçiminde yorumlanabilir. Bu noktada, hem yöneticilerin kendilerine ve hem de MEB’e önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir. Çünkü stresi önlemede ve yönetmede eğitimin çok önemli olduğu (Balci, 2014) bilinmektedir. Konuyla ilgili alanyazında okullardaki mevcut teknolojik donanımın bakım ve onarımını yapacak teknik personel ihtiyacına vurgu yapılmaktadır (Adıgüzel, 2010). Söz konusu bu ihtiyaç giderilmediğinde, bunların işi öğretmen (Eren & Uluuysal, 2012; Topçu & Göktaş, 2012) ve yöneticilere ek iş ve dolayısıyla da stres kaynağı olmaktadır. Nitekim teknoloji gibi eklemelerin okul yönetiminde önemli stres nedenlerinden birisi olduğu (Selman, 2018) ve teknolojinin girmesiyle okulların elektronik kurumlara dönüşmekte olduğu (Turan, 2002) bilinmektedir.

Tablo 4’te yer alan maddelere yönelik katılımcı görüşleri arasında cinsiyet, yöneticilik türü, mezuniyet durumu, eğitim düzeyi ve branş değişkenlerine göre anlamlı fark bulunmazken; kıdem ve görev yapılan okul türüne göre anlamlı fark vardır. Yöneticilik kıdemi değişkenine göre 34. maddeye yönelik katılımcı görüşleri arasında anlamlı fark vardır ($X^2_{(sd=8)}=18.148$; $p=0.020$). Buna göre, “çağımızda teknoloji eğitim kültürümüzün bir parçasıdır” görüşünü, 16-20 yıl kıdeme sahip yöneticiler, 1-5 yıl kıdemlilere göre daha fazla benimsemişlerdir. Bu bulgu, okul yöneticilerinde kıdem arttıkça teknolojinin stres kaynağı

olduğuna vakıf olmanın da arttığı şeklinde yorumlanabilir. Bunun muhtemel nedeni, kıdemle kazanılan deneyimin okuldaki işleyişi daha iyi anlamayı sağlaması olabilir.

Okul türü değişkenine göre 38. maddeye yönelik katılımcı görüşlerinde anlamlı farklılık vardır ($X^2_{(sd=4)}=11.991$; $p=0.017$). Buna göre ilkokul yöneticileri, okul yönetiminde teknoloji kaynaklı stresle baş etmede, ortaokul ve lise yöneticilerine göre kendilerini daha yeterli bulmaktadırlar. Yine okul türü değişkenine göre, 39. maddeye ilişkin katılımcı görüşleri arasında anlamlı farklılık vardır ($X^2_{(sd=4)}=10.022$; $p=0.040$). Buna göre ortaokul yöneticileri, teknoloji kaynaklı stresle baş etmede teknik desteğe, ortaokul ve lise yöneticilerine göre daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Bunun olası bir nedeni, araştırmanın yürütüldüğü ortaokullardaki personel sayı ve niteliği ile ilgili olabilir.

Sonuçlar ve Öneriler

Sonuçlar

Araştırmada, okul yöneticilerinin, yönetim görevi sürecinde yaşadıkları stres olgusunun okuldaki mevcut koşullardan kaynaklandığı ve bunun kısmen yönetim görevinin doğası olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Bu kabul, kadın okul yöneticilerinde daha fazladır. Okul yöneticilerinin (müdürlerde daha fazla olmak üzere) çoğuna göre okul yönetiminde stres zararlı bir olgudur. Yönetilebilen düşük düzeyli stresi, faydalı (motive edici) bulan okul yöneticileri, yönetim görevinin kendilerini kısmen strese maruz bıraktığını (lise okul yöneticilerinde ve sosyal branştaki yöneticilerde daha fazla olmak üzere) ve bu stresin görevlerini kısmen olumsuz etkilediği görüşündedirler.

Okuldaki stres kaynakları konusunda katılımcılara göre, okul yöneticilerini en fazla strese maruz bırakan neden, okuldaki elektrik sorunlarıdır. Bunu sırasıyla; fiziki altyapı sorunları, internet altyapısı ve donanımına ait sorunlar, teknolojik araç-gerecin bakım-onarımı, öğrencilerin cep telefonu kullanımı, e-müfredat, e-okul, MEBBİS, DYNED, KSB gibi uygulamalar ve akıllı tahtaların kullanımına ait sorunlar izlemektedir. Buradan hareketle, okullarda fiziki altyapı ve teknolojik donanımın yetersizliğine yönelik sorunların yöneticiler için ciddi gerginlik kaynağı teşkil ettiği sonucuna varılabilir. Bugün, okuldaki eğitim ve yönetim işleyişinin büyük çapta teknoloji üzerinden sürdürüldüğü (Öner, 2017; Alabay, 2015) ve bunun birtakım avantajlar yanında birtakım sorunlara da yol açtığı (Ada & Baysal, 2015) dikkate alındığında, söz konusu yetersizliklerin yol açtığı sorunlar daha iyi anlaşılabilir.

Büyük çoğunlukla, teknolojiyi eğitimin bir parçası olarak görmekte olan katılımcı okul yöneticilerinin yaklaşık yarısı (kıdemli yöneticilerde daha fazla olmak üzere), teknoloji kaynaklı stresle mücadelede kendisini yeterli bulmaktadırlar. Katılımcıların bu mücadelede teknik destek ve eğitime fazlaca ihtiyaç duymadıkları anlaşılmaktadır. Konu değişkenlere göre ele alındığında, teknoloji kaynaklı stresle mücadelede ilkokul yöneticilerinin kendilerini, ortaokul ve lise yöneticilerinden daha fazla yeterli buldukları anlaşılmaktadır.

Bütün bunlardan hareketle, katılımcıların, zararlı gördükleri stresin yönetim işinin doğasından ziyade, okuldaki olumsuz koşullardan kaynaklandığı görüşünde oldukları sonucuna varılabilir. Yöneticiler bu koşulları ise; elektrik kesintisi, altyapı ve internet sorunları, yönetim sistemindeki e-uygulamalar şeklinde sıralamışlardır. Araştırmada bunların çoğunlukla teknoloji kaynaklı stres kaynakları olduğu değerlendirilmiştir. Katılımcıların, teknolojiyi eğitimin bir paydaşı olarak görmesi, bunların doğal bir paydaş olan teknolojinin yol açacağı stresi de kaçınılmaz gördükleri şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim katılımcıların, iyi yönetilen stresi motive edici bulmuş olmaları ve teknoloji kaynaklı stresle baş etmede kendilerini yeterli görmeleri de bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir. Yöneticilerin stres kaynaklarını tanımaları, bu sorunla baş etmelerini kolaylaştırır (Güner, 2000). Katılımcı yöneticilerin yönetim görevinde teknolojinin rolünü ve bunun yol açtığı sorunları bilip bunlarla yüzleşmeye hazır görünmeleri, Bilgi Çağının gereği olarak okulların elektronik okullara (Turan, 2002) dönüşümü bakımından önemlidir. Zira günümüzde kendisi de bir öğrenme kaynağı haline gelen teknoloji (Garda & Temizel, 2016) olmadan toplumun eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek mümkün değildir (Demir, 2019).

Öneriler

Araştırma bulgularına dayalı olarak eğitim sistemini yönlendirici yönetmeliklere, uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Türkiye'nin, Bilgi Çağı'na uyum noktasında okullara yaptığı teknolojik yatırımlardan beklenen sonuçları alabilmesi için, MEB'in, okul yöneticilerini olumsuz etkileyen teknolojik altyapı ve donanımına ait eksikliklerden kaynaklanan stres koşullarına yönelik iyileştirici önlemler almasında fayda vardır. Bu anlamda okulların elektrik ve internet altyapısının güçlendirilmesi önemlidir.
- MEB ve İl Milli Eğitim Müdürlükleri, okul yöneticilerine gerek hizmet öncesi ve gerekse hizmet-içi süreçte genel stres olgusu ile teknoloji dolayımı stres olgusunu bütün yönleriyle tanıtan ve bu olguyu yönetme bilgi ve becerisine ilişkin eğitici seminerler ve çalıştaylar düzenlemelidir.
- MEB, olanaklar ölçüsünde okuldaki teknolojik sorunları çözmek için buralara birer teknik kadro ihdas ederek, bu teknolojilerin etkili ve verimli kullanımını sağlayabilir.
- Araştırmacılara yönelik olarak, bilişim teknolojisinin okul yönetiminin işlevine yönelik etkilerinin araştırılması, teknoloji tabanlı okul profilinin belirlenmesi bakımından fayda sağlayabilir.
- Yakın zamanda yaşanan Covid-19 Pandemisi deneyimi bağlamlarında, mekân ve zamandan bağımsız, teknoloji tabanlı okul yönetimi ile teknolojik liderlik konularının detaylı araştırılması, Türkiye'nin Bilgi Çağına uyumu bakımından önemlidir.

Kaynakça

- Ada, S., & Baysal, Z. N. (2015). *Türk eğitim sistemi ve etkili okul yönetimi*. Pegem Akademi.
- Adıgüzel, A. (2010). İlköğretim okullarında öğretim teknolojilerinin durumu ve sınıf öğretmenlerinin bu teknolojileri kullanma düzeyleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1-17.
- Akbaba Altun, S. (2002). Okul yöneticilerinin teknolojiye karşı tutumlarının incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 286, 8-14.
- Akbaba, A., & Turhan, M. (2016). İlköğretim okul binalarının fiziksel sorunlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Van il örneği). *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 341-357.
- Aktaş, İ., Gökoğlu, S., Turgut, E., & Karal, H. (2014). Öğretmenlerin fatih projesine yönelik görüşleri: farkındalık, öngörü ve beklentiler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 8(1), 257-286.
- Alabay, A. (2015). Ortaöğretim öğretmen ve öğrencilerin eba (eğitimde bilişim ağı) kullanım düzeyleri ve eba hakkındaki görüşleri üzerine araştırma. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-63.
- Balcı, A. (2014). Hastane ve sağlık kurumları yönetimi bilim dalı çalışanlarda stres kaynakları, stresle başa çıkma yöntemleri ve sağlık sektörü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı.
- Banoğlu, K. (2011). Okul müdürlerinin teknoloji liderliği yeterlikleri ve teknoloji koordinatörlüğü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 199-213.
- Baştürk, S., & Taştepe, M. (2013). Evren ve örneklem içinde. S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri* (129- 159). Vize Yayıncılık.
- Bostancı, H. (2010). *Okul Yöneticilerinin Teknolojik Liderlik Yeterlilikleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, Yönetim Bilişim Sistemleri.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (13.b.). Pegem Akademi Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel*

Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

Brod, C. (1984). Technostress: The Human Cost of the Computer Revolution,” Addison-Wesley, Reading.

Cemaloğlu, N. (2007). Örgütlerin kaçınılmaz sorunu: Yıldırma. *Bilig*, 42, 111-126.

Champion S. (1998). Technostress: Technology's toll. *School Library Journal*, 11, 48-51.

Clark, K., & Kalin S. (1996). Technostressed out? How to cope in the digital age. *Library Journal*, 121(13), 30-32.

Colwill, J., & Townsend, J. (1999). Women, leadership and information technology. *The Journal of Management Development*, 18(3), 207-215.

Cüceloğlu, D. (2004). *Yeniden insan insana*. Remzi Kitabevi.

Çakmakçı, A. (1999). Türkiye'nin teknoloji tarihi. Iı. Teknoloji kongresi bildirileri. 37, İstanbul, TÜBİTAK.

Çalışkan, H., Yıldırım, Y., & Kılınç, G., (2019). Zümre öğretmenler kurulu toplantılarına ve e-müfredata ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 30-61.

Demir, E. (2019). *Yönetim süreçleri bağlamında bilgi evlerinin incelenmesi: Küçükçekmece belediyesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı.

Demirtaş, H., & Çınar, İ. (2004). Yönetici, Öğretmen, Veli ve Öğrencilerin Başarı Algısı ve Eğitime İlişkin Görüşleri (Malatya İli Örneği). XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.

Edward, P. (2000). *The Roles and Responsibilities of Effective School Principals. An Internship Report Submitted to The School of Graduate Studies in Partial Fulfillment of The Requirements for The Degree of Master of Education*. Faculty of Education Memorial University of Newfoundland St, John's Newfoundland.

Eren, E., & Uluuysal, B. (2012). Bilişim teknolojileri (bt) öğretmenlerinin mesleki sorunları ve çözüm önerileri: okul müdürü ve bt öğretmenlerinin görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 152-171.

Garda, B., & Temizel, M. (2016). Bilgi çağında eğitim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 12, 23-43.

- Gonzalez, D. (1997). *Problems Faced By Beginning Principals*. Unpublished Doctoral Dissertation, Florida International University Department of Education Administration, Florida, USA.
- Görgülü, D., Küçükali, R. & Ada, Ş. (2013). Okul yöneticilerinin bilgi teknolojileri ile ilgili eğitimleri alma ve kullanma durumlarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 1-20.
- Güner, P. (2000). Sorunlarla etkili baş etme yolu: problem çözme. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 57-65
- Güney, S. (2001). *Stres ve stresle başa çıkma: Yönetim ve organizasyon*. Nobel Yayınevi.
[https:// www.meb.gov.tr.mebbis](https://www.meb.gov.tr/mebbis). (Erişim:20.12.2019)
- İşık, O. (1981). *Teknoloji Üretimi, Teknoloji Transferi*. 2. Türkiye Sanayi Komisyonu Tebliğleri, İzmir: DPT Yayın No:1783.
- İbil, H. (2012). *E-Okul Sistemi Uygulaması Hakkında Okul Yöneticilerinin Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- İşman, A. (2003). Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim (BTEİ). *Uluslararası Online Eğitim Teknolojileri Dergisi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Kaba, İ. (2019). Stres, ruh sağlığı ve stres yönetimi: güncel bir gözden geçirme. *Akademik Bakış Dergisi*, 72, 63-81.
- Kalkan, F. A. & Kocabatmaz, H. (2014). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Etkileşimli Tahta ile İlgili Görüşleri. 17. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı 19-21 Haziran 2014, Muğla
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (21. Basım) Nobel Yayın Dağıtım.
- Köse, A. (2018). Okul müdür yardımcılarının bakış açılarıyla okul müdür yardımcılığı görevi: bir öz değerlendirme. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 5(18), 191-211.
- Kurtbaş, İ., & Kurtbaş, İ., (2011). Merak (ın) sosyolojisi psikolojik dürtü, sosyal uyaran, kültürel nosyon ve ideolojik bir konsept olarak: Sosyal merak. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 14(2): 18-58.
- Lashway, L. (2003). *Role of School Leader. Trends and Issues*. Eric Clearinghouse on Educational Management, Eugene.

- Ok, İ. (2006). *İş Stresinin İlköğretim Okullarında Okul Yöneticileri Üzerindeki Etkisi (Konya Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Öner, G. (2017). Sosyal bilgiler ve tarih dersleri için alternatif bir kaynak: eba.gov.tr. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 227-257.
- Öz, H. (2015). *FATİH Projesinin Uygulanma Sürecindeki Sorunların Okul Yöneticileri Perspektifinden Değerlendirilmesi: Tekirdağ / Süleymanpaşa Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Özgan, H., Kara, M., & Arslan, M.C. (2013). Öğretmenlerin okul yöneticilerine uyguladıkları psikolojik yıldırma uygulamaları ve etkileri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 2-14.
- Pehlivan, İ. (2002). *İş yaşamında stres*. Pegem A Yayıncılık.
- Sabuncuoğlu, Z., & Tüz, M. (2003). *Örgütsel psikoloji*. Furkan Ofset.
- Selman, P. (2018). *Ortak Yüksek Lisans Programı Devlet İlkokullarının Yöneticileri ile Özel İlkokulların Yöneticilerinin Stres Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi İstanbul.
- Şimşek, N. (1997). *Derste eğitim teknolojisi kullanımı*. Anıl Matbaacılık ve Ciltevi.
- Tarafdar, M., Tu, Q., Ragu-Nathan, T. S. & Ragu-Nathan, B. S. (2011). "Crossing to the Dark Side: Examining Creators, Outcomes, and Inhibitors of Technostress". *Communications of the ACM*, 54(9), 113-120.
- Topçu, F. B. & Göktaş, Y. (2012). Bilişim teknolojileri öğretmenlerinin üstlendikleri roller ve onlardan beklentiler. *Educational Sciences: Theory ve Practice*, 12(1), 461-478.
- Turan, H. Y. (2007). *Çankaya İlçesi 'nde Görev Yapan İlköğretim Okul Müdürlerinin Yönetim İşlevlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Sorun Çözme Uygulamaları*. Doctoral Dissertation, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turan, S. (2002). Teknolojinin okul yönetiminde etkin kullanımında eğitim yöneticisinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 30(30), 271-281.
- Türkiye İstatistik Kurumu. 06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya, 2013. Ulaşılabilir Adres: <http://www.tuik.gov.tr/PrehaberBultenleri>. Do?İd=15866. (Erişim Tarihi:26.12.2019)
- Uluruh, A. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Stres Yaratan Yönetici Davranışları ve*

Öğrencilerin Başa Çıkma Davranışları. Doctoral Dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Ünal, S. (1999). Okullardaki stres kaynakları verimlilik ilişkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 365-372.

Yıldırım, F., & Buluç, B. (2004). Sınıf Öğretmenlerinin Stres Kaynakları ve Başetme Yolları (Kilis ili örneği), XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 6-9 Temmuz.

Yıldırım, N. (2011). Yöneticilik görevinin okul müdürlerine olumlu ve olumsuz katkıları. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 231-234.